

Наталія КОБРИН (Львів)

ПЕРША АНТОЛОГІЯ ХОРОВОЇ ОБРОБКИ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ В ГАЛИЧИНІ: ВЕЛИКИЙ СПІВАННИК “ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ”

Року 1937 у Львові за участі Видавничої Кооперативи “Червона Калина” та Союзу Українських Професійних Музик (СУПром-у) із друку вийшов “Великий Співанник “Червоної Калини””: збірник пісень стрілецьких, історичних (козацьких), побутових, обрядових, жартівливих [...]”. У своїй передмові редактор та упорядник видання український композитор і музикознавець З. Лисько написав: “Цей Співанник має сповнити велике завдання, а саме – дати українському народові культурну зброю, щоб нею можна було не тільки успішно боронитися, але й добувати собі належне місце серед чужих культур”¹. Видання одразу ж назвали “великою книгою українських хорів”², своєрідним підсумком “дотеперішніх досягів української музики в цьому напрямку” (в жанрі обробки народної пісні. – *Н. К.*)³.

З огляду на історичні колізії наступних десятиліть різноманітний і багатий мистецький репертуар “Співанника” так і не встиг увійти в щоденну практику українських хорів, як це мислили собі автори видання. Натомість, пролежав на полицях радянських спецфондів чи потай був перехований у приватних нотних колекціях. Сучасна наукова література, звертаючись до історико-культурного надбання минулих століть, щораз частіше згадує факт публікації “Великого Співанника “Червоної Калини””. Зважаючи на різні контексти досліджень⁴ – життєпис

¹ *Лисько З.* Наша дума, наша пісня не вмре, не загине // Великий Співанник “Червоної Калини””: збірник пісень стрілецьких, історичних (козацьких), побутових, обрядових, жартівливих в опрацьованні для хорів – мішаного, мужеського й жіночого а capella / ред. З. Лисько. – Львів: Вид. Кооператива “Червона Калина”, 1937 – С. 6.

² *Витвицький В.* [Рец.] Великий Співанник “Червоної Калини”. – Львів, 1937. – 319 с. // Українська Музика. – 1937. – Ч. 7. – С. 99.

³ *Колесса Ф.* [Рец.] “Великий Співанник “Червоної Калини””: Збірник пісень стрілецьких, історичних (козацьких), побутових, обрядових, жартівливих, в опрацьованні для хорів – мішаного, мужеського й жіночого а capella. Видавнича Кооператива “Червона Калина”, Львів, 1937, 4^а, ст. 319 (ноти)+XXII (тексти) // Діло. – 1937. – Ч. 134. – 20 червня. – С. 13.

⁴ *Кузьменко О.* Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. – Львів, 2009. – 296 с., іл.; *Її ж.* Стрілецькі пісні як феномен пісенної культури українців // Стрілецькі пісні / упор., запис, вступ. ст. О. М. Кузьменко. – Львів, 2005. – С. 9–33; *Передирій В.* Видання “Червоної Калини”: Історичний календар-альманах “Червоної Калини” (1922–1939), “Літопис Червоної Калини” (1929–1939): Історико-бібліографічне дослідження / відпов. ред. С. Наконечний. – Львів, 2004. – 357 с.; *Савицький Р. (син)* Зіновій Лисько і його музикознавча діяльність // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1993. – Т. 226. Праці Музикознавчої комісії. – С. 471–477; *Сивохін В.* Один портрет з історії музичної культури Галичини // Союз Українських Професійних Музик у Львові. Матеріали і документи. – Львів, 1997. – С. 43–54.

3. Лиська, розвиток видавничої справи у Галичині, огляд збірників стрілецьких пісень, діяльність СУПром-у, – їх автори відзначають лише окремі історико-культурні та мистецькі прикмети “Співанника”, однак зовсім не розкривають усієї повноти його національно-культурного та музично-стилістичного змісту, аспектів редакторського задуму, відтак – значення для української культури загалом. Наприклад, у монографії О. Кузьменко, в огляді публікацій і збірників стрілецьких пісень, “Великому Співаннику “Червоної Калини” присвячено лише кілька рядків. Дослідник згадала видання як збірку обробок стрілецьких пісень, вказуючи на факт використання мелодій цих пісень у творчості композиторів 20–30-х років ХХ ст.⁵

Отже, коротко репрезентуючи це видання, визначимо: “Великий Співанник “Червоної Калини” – це найповніша на свій час антологія хорових опрацювань стрілецьких пісень, свого роду репрезентація українського хорового руху Галичини, одне з найвидатніших явищ українського нотодрукування у Галичині першої половини ХХ ст. Як вагоме звершення видавничої справи, визначне явище національної музичної творчості, “Великий Співанник “Червоної Калини” постає як унікальна історична, культурна й мистецька пам’ятка національного значення.

З історії видань для українських хорів (перша половина ХХ ст.)

Активний розвиток та диференціація українських хорових гуртків і товариств Галичини впродовж кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. були потужним імпульсом до збагачення репертуару нотних видань популярного характеру, зокрема, в царині вокальних і хорових творів. Серед них вирізняються співаники – збірки пісень, розраховані для вжитку в найширших колах любителів співу*, та нотні видання хорових творів одного чи кількох авторів у вигляді партитур, призначених для потреб різноманітних хорових товариств.

Співаники формували основний пласт масової вокальної літератури, яка віддзеркалювала національно-виховні та культурно-просвітні запити галицько-українського суспільства того часу. Їх упорядники, редактори та видавці переважно були очільниками чи діяльними учасниками українських культурно-просвітніх товариств, іноді – відомими музикантами, що співпрацювали з цими товариствами, трактуючи ці видання як підручний матеріал для власних хорових і самоосвітніх гуртків. Найактивнішими у сфері публікації популярних співаників були товариства “Просвіта”, “Січ”, “Сокіл”, “Луг”, які володіли розгалуженою регіональною мережею власних співочих, хорових і музичних гуртків. Суспільно-прикладні функції співаників, укладених переважно репрезентантами названих товариств, зумовлюють їх тематично-змістові, мистецькі, композиційні й видавничі особливості.

Майже у всіх співаниках виразно простежується пріоритет національно-патріотичної тематики пісень, при чому не тільки у новотворах ХІХ ст., але й стосовно добору зразків народної творчості – переважно зі сфери історичних, козацьких чи інших різновидів пісень, що близькі до них за змістом. Залежно від часу публікації тих чи інших співаників, у них вагоме місце займають старогалицькі

⁵ Кузьменко О. Стрілецька пісенність... – С. 22.

* Українські композитори і музиканти Галичини часто ставали авторами “шкільних співаників”, тобто підручників для навчання співу і музики у школах. Оскільки їх аналіз дотикається до питань музичної педагогіки, у нашому короткому огляді шкільні співаники оминаємо.

патріотичні гимни і хори (два видання “Руского співаника” товариства “Просвіта”⁶), пісні парамілітарних товариств (“Січові співаники”, видані до 1914 р.⁷), стрілецькі пісні (майже всі співаники, укладені впродовж 20–30-х років ХХ ст.⁸). Слід уточнити, що у групі “патріотичні й політичні пісні”, яку, зазвичай, виокремлювали автори співаників, значилися відповідні твори о. М. Вербицького, о. І. Лаврівського, о. С. Воробкевича, П. Любовича, о. О. Нижанківського, А. Вахнянина, о. В. Матюка, М. Лисенка, С. Гулака-Артемовського та інших українських композиторів⁹.

Перераховані групи пісень формували відносно стабільну частину співочого репертуару, який пропонувався членам українських культурно-просвітніх товариств Галичини для розучування і виконання у контексті національно-виховних акцій.

Варіанти упорядкування пісень у співаниках різноманітні: тематичний, тематично-соціальний, функціональний принципи або їх поєднання. В одному з перших видань співаника товариства “Просвіта” за редакцією К. Паньківського виокремлено тільки три групи пісень: I – патріотичні; II – козацькі, бурлацькі, рекрутські та чумацькі, III – думки¹⁰. А. Гап’як (три видання співаника товариства “Просвіта” за його редакцією вийшли, відповідно, у 1912, 1917, 1918 рр.) в останньому найповнішому варіанті співаника ділить пісні на чотири групи: I – патріотичні й політичні (сюди ввійшли авторські пісні ХІХ ст.), II – історичні, чумацькі, бурлацькі, опришківські (отже, пісенний фольклор ХVІ–ХVІІІ ст.), III – січові, сокільські, стрілецькі (репертуар парамілітарних і військових організацій початку ХХ ст.), IV – коломийки (ця група, як суто жанрова, дещо виходить за межі контексту тематично-хронологічного поділу пісень)¹¹.

Групування пісень на тих чи інших засадах простежується майже в усіх популярних співаниках після 1914 р. Можна припустити, що доволі чітке виокремлення історичних епох пісенної творчості у збірках зумовлене зростанням національної свідомості. Однак “Січові співаники” (товариство “Січ” друкувало їх майже щороку) традиційно подавали весь пропонований пісенний матеріал єдиним масивом¹². Цікавий зразок структури репрезентує “Запорожець: Луговий Співаник”, де за функціонально-тематичними ознаками виділено гимни, козацько-стрілецькі пісні, пісні до вправ, різні пісні і пісні для “Малого Лугу”¹³.

Кількісні показники пісень у збірках є дуже різними – від кількох десятків до близько 200 зразків у співаниках 1920–30-х рр., наприклад: 53 пісні подано у січовому

⁶ Рускій співаник / уложив К. Панковскій. – У Львовѣ: Накл. Т-ва “Просвіта”, 1888. – 288 с.; Рускій співаник / зібрав Кость Федьків. – 2-е вид. – У Львові: Коштом т-ва “Просвіта”, 1899. – [4], 198, [6] с.

⁷ Наприклад, Січовий співаник. – Коломия, 1910. – 48 с.; Січовий співаник. – Коломия, 1912. – 80 с.; Збірник найкращих пісень січових і патріотичних. – Коломия, 1914. – 80 с.

⁸ Наприклад, Наша Слава: Збірник пісень патріотичних, політичних, історичних, козацьких сокільських, січових і стрілецьких / зладив А. Гап’як. – Львів: Накладом т-ва “Просвіта”, 1917. – 96 с.; Наша Дума: Великий український співаник/ зладив А. Гап’як. – 3-є вид., справлене і побільшене. – Львів: Накл. Т-ва “Просвіта”, 1918. – [4], 175 с., [14] іл.; Сурма: Збірник воєних пісень. – Львів, Київ: Червона Калина. 1922. – 152 с. та ін.

⁹ Рускій співаник / зібрав Кость Федьків...

¹⁰ Рускій співаник / уложив К. Панковскій...

¹¹ Наша Дума: Великий Український Співаник...

¹² Див., наприклад: Січовий Співаник. – Коломия, 1912. – 80 с.

¹³ Запорожець: Луговий Співаник. – Львів: Громада, 1928. – 120 с.

співанику 1912 р.¹⁴, 83 – у “Запорожці”¹⁵, 222 – у співанику Б. Заревича¹⁶, 74 пісні (стрілецькі і народні, популярні в середовищі УСС) містяться у співанику “Сурма”¹⁷.

Якість музичної частини цих видань безпосередньо залежала від освіченості та ерудиції їх упорядника в царині музичного мистецтва. Ранні співаники товариства “Просвіта” і “Січей”, окремі збірки воєнного часу не мали нотного тексту зовсім, обмежуючись при потребі вказівками на мелодичне першоджерело пісні¹⁸. З огляду на суспільно-прикладне призначення співаників, більшість із них містили одно- чи двоголосні зразки пісень для гуртового співу. Окремі склалися ще й із три- та чотириголосних хорових творів. Прикладом видання, вирішеного у такий спосіб, є збірник “Сурма”: у ньому стрілецькі пісні, найімовірніше, було подано у тих музичних версіях, в яких вони побутували під час війни (одно-, дво-, три- і чотириголосно). Найкращими зразками в аспекті музичного оформлення є ті співаники, які редагували відомі в Галичині композитори: “Українсько-Руський Співаник з нотами” о. О. Нижанківського, “Ще не вмерла Україна” Д. Січинського, “Сурма”, реалізована, ймовірно, з участю М. Гайворонського¹⁹ та ін.

Майже всі популярні співаники є виданнями середнього чи малого формату, часто у м’якій обкладинці, окремі з них – ілюстровані. Досить характерним взірцем є зовнішнє оформлення стрілецької збірки “Сурма” – тип нотного альбому малого формату, ілюстрованого світлинами та малюнками І. Іванця і Л. Лепкого. На обкладинці – стрілець на коні зі сурмою та гілки червоної калини.

Інший тип видань практикували підручні видавництва українських музичних товариств, передовсім, “Бояна” у Львові, Станіславові, Перемишлі, Музичного Товариства ім. М. Лисенка, а також “Музикальна Бібліотека” о. О. Нижанківського, “Торбан”, “Народне Музичне Видавництво” товариства “Просвіта” та ін. Це переважно серії творів українських композиторів, упорядковані невеликими зшитками одного автора чи збірками. Хорові твори, зрозуміло, були дуже важливою та кількісно найбільшою частиною цих випусків. Друковані в них композиції, зазвичай, входили до репертуару хорових товариств і часто звучали в концертах української музики, сприяючи розповсюдженню національної творчості. Ці видавництва сформували досить значний масив нотних видань творів українських композиторів. Наприклад, доробок “Музикальної Бібліотеки” налічує 21 серію²⁰. “Львівський Боян” протягом 1891–1939 рр. щорічно друкував в середньому 7–8 випусків (загалом, близько 350 музичних творів)²¹. Нотне видавництво

¹⁴ Січовий Співаник...

¹⁵ Запорожець: Луговий Співаник...

¹⁶ Великий Співаник: 222 українські народні пісні / упор. Б. Заревич. – Відень, [б. р.]

¹⁷ Сурма: Збірник воєнних пісень. – Львів, Київ: Червона Калина, 1922. – 152 с.

¹⁸ Див., наприклад: Руський співаник / уложив К. Панкѡвскій...; Наша Слава: Збірник пісень патріотичних...; Збірник найкращих пісень січових і патріотичних. – Коломия, 1914. – 80 с.

¹⁹ За словами В. Витвицького, М. Гайворонський від початків гармонізував пісні Р. Купчинського і Л. Лепкого, достосовуючи їх до хорового виконання. Див.: *Витвицький В.* Михайло Гайворонський. Життя і творчість. – Львів, 2001. – С. 23. Вказівку щодо причетності М. Гайворонського до музичної редакції “Сурми” знаходимо у Ф. Колесси. Див. *Колесса Ф.* [Рец.] “Великий Співаник “Червоної Калини”... – С. 13.

²⁰ *Осада О.* З історії українського нотодрукування // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів. 1996. – Т. 232. Праці Музикознавчої Комісії. – С. 433

²¹ Там само – С. 434.

“Станіславівського Бояна” випустило 22 серії²². Характеристику цього кшталту збірок підручних музичних видавництв подала О. Осадця: “Ці нотодруки були призначені насамперед для власних репертуарних потреб (тут, “Львівського Бояну” – *Н. К.*), а також для численних хорових товариств Галичини. Про це свідчить перевага у виданні хорової музики у формі партитур та партій. На репертуарне призначення вказує також літографський спосіб їх друку – доволі простий і дешевий, який давав можливість скоро відбити необхідну кількість накладу”²³.

Одні з перших прикладів українських збірників хорових творів (т. зв. “квартетів”) у Галичині – збірки “Боян” і “Кобзар” – опублікували в середині 80-х рр. XIX ст. Вони заслуговують на окрему увагу як зразки своєрідної антології національного хорового репертуару XIX ст. Зокрема, “Боян”, що вийшов друком у Перемишлі (1884, друге видання – 1896) за редакцією композитора о. В. Матюка, склали 52 твори провідних у той час галицько-українських композиторів – о. М. Вербицького, о. С. Воробкевича, о. І. Лаврівського і о. В. Матюка, а також чотириголосні розкладки народних пісень²⁴. “Кобзар” (1885) за редакцією А. Вахнянина й о. П. Бажанського містив тільки 36 творів, але серед них, крім популярного старогалицького репертуару, сім обробок народних пісень М. Лисенка²⁵ – перша публікація музичного доробку видатного українського композитора в Галичині²⁶.

Великий Співанник “Червоної Калини”

На тлі зростаючих мистецьких запитів українського суспільства Галичини і досить великого розмаїття популярних пісенних видань “Великий Співанник “Червоної Калини” вирізняється і широко закroєним задумом (найкращі зразки хорової обробки української пісні у творчості композиторів першої половини XX ст.), і високою професійністю редакторської праці З. Лиська, і винятковою, принаймні для українського галицького нотодруку того часу, якістю самого видання.

Співавторами “Співанника”, по суті, можна вважати всіх українських композиторів Галичини, що опублікували тут свої твори. Тогочасні матеріали й пізніша література подають як доконаний факт те, що близько двох третин хорових обробок “Великого Співанника “Червоної Калини” написано спеціально для цього видання. Зокрема, Ф. Колесса твердив, що “Співанник у своїх двох третинах приносить матеріал новий, свіжий, придбаний нарочно для цього видання, ніде ще не виконуваний багатий хоровий репертуар”²⁷. Точніші цифри подав В. Витвицький: “Це перший раз в українському музично-видавничому русі появилася збірка такого великого числа пісень: 229, між якими 150 – це нові пісні, писані спеціально для цього видання”²⁸. Під дещо іншим кутом зору – щодо стосунку СУПром-у до

²² *Черепанин М.* Музичне видавництво “Станіславівський Боян”... – С. 445.

²³ *Осадця О.* З історії українського нотодрукування... – С. 434.

²⁴ *Боянь: Збірник малоруских квартетів на мужеский хорь. Партитура / Викторь Матюкъ. – Перемишль: Накладом друкарнѣ Н. Джульньского, 1896. II. – 80 с.*

²⁵ *Кобзарь: Збірник руско-украинскихъ квартетівъ виданій питомцями гр. к. дух. Сѣменища у Львовѣ подѣ редакцьею ВП. П. А. Вахнянина и ВП. П. о. Бажаньского. – Львовъ: Накладомъ питомцѣвъ гр. кат. дух. Сѣменища, 1885. – 114 с.*

²⁶ *Осадця О.* Видання музичних творів Миколи Лисенка в Західній Україні // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1993. – Т. 226. Праці Музикознавчої комісії. – С. 463.

²⁷ *Колесса Ф.* [Рец.] “Великий Співанник “Червоної Калини”... – С. 14.

²⁸ *Витвицький В.* [Рец.] Великий Співанник “Червоної Калини”... – С. 99.

підготовки видання – вияснює ситуацію звіт композиторської секції товариства за 1936/1937 діловий рік: “На 230 пісень того співанника, 163 опрацьовано колишніми і теперішніми членами композиторської секції СУПром-у, а з того числа пісень тільки незначна частина існувала раніше. Всі інші являють ся новим спеціально для тої цілі зладженим взгл. опрацьованим матеріалом”²⁹. Розбіжності у визначенні загальної кількості творів, ймовірно, пояснюються тим, що в остаточну редакцію “Співанника” із цензурних міркувань не ввійшла стрілецька пісня Р. Купчинського “Ой, та й зажурились стрільці січові”³⁰. Існування редакції “Співанника” у кількості 230 композицій підтверджується й анонсом видання у “Літописі Червоної Калини”: в оголошенні, яке подане у квітневому випуску часопису за 1937 р. про близький вихід у світ збірника, також названо 230 пісень³¹. Відповідно, змінюється і друга, вказана у Книзі протоколів, цифра: члени композиторської секції СУПром-у є авторами не 163, а 162 хорових обробок українських пісень зі “Співанника”. Поіменно внесок кожного із СУПром-івців виглядає так:

Василь Барвінський – 16 пісень, з них 4 – стрілецькі;
 Михайло Гайворонський* – 6 (всі стрілецькі пісні);
 Микола Колесса – 48, з них 14 – стрілецькі;
 Борис Кудрик – 5, з них 4 – стрілецькі;
 Зиновій Лисько – 54, з них 20 – стрілецькі;
 Станіслав Людкевич – 4, 1 – стрілецька;
 Нестор Нижанківський – 21, з них 8 – стрілецькі;
 Антін Рудницький – 2, в т. ч. 1 – стрілецька;
 Роман Сімович – 6 народних пісень.

Твори наддніпрянських композиторів, у порівнянні з іншими галицькими співанниками, тут репрезентовані досить широко, зважаючи на ускладнені контакти між митцями різних частин поділеної державними кордонами України:

Микола Лисенко (29 обробок народних пісень);
 Микола Леонтович (20, з них одна стрілецька пісня “Зажурились галичанки”);
 Кирило Стеценко (13, цікаво, що всі зразки є церковними колядами, колядками і щедрівками);
 Пилип Козицький (4 народних пісні);
 Михайло Вериківський (1 народна пісня).

Разом у “Співаннику” є композиції 14 українських митців першої половини ХХ ст.**

Історико-культурну й мистецьку вартість видання підвищує ще й такий факт: певна частина творів українських галицьких композиторів, автографи яких вважаються поки що втраченими, збереглися саме завдяки їх публікації у “Співаннику”.

²⁹ Матеріали СУПром-у. Звіти, протоколи, виступи // Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, відділ рукописів (далі – ЛННБ, ВР). – Ф. 163. – Конс. 171/1. – П. 53. – Арк. 1.

³⁰ Пояснення див. *Лисько З.* Наша дума, наша пісня не вмре, не загине... – С. 6.

³¹ Літопис Червоної Калини. – 1937. – Ч. 4. – С. 25.

* Михайло Гайворонський був чужим членом СУПром-у (рішення від 1 грудня 1936 р.). Див.: *Книга Протоколів // Союз Українських Професійних Музик у Львові. Матеріали і документи.* – Львів, 1997. – С. 102.

** Привертає увагу відсутність творів О. Кошиця – одного з найцікавіших авторів хорових обробок українських народних пісень, а також творів Л. Ревуцького та Я. Степового.

Це може бути справедливим для деяких композицій В. Барвінського (відомий факт спалення нот і рукописів композитора в 1947 р. після арешту), Н. Нижанківського (значна частина архіву якого пропала у вирі еміграції)³².

Всі пісні поділено на 10 розділів: два найбільші й центральні – I. Стрілецькі пісні (60 творів) та II. Історичні, козацькі (41); далі – III. Чумацькі, бурлацькі, рекрутські, парубоцькі (9); IV. Любовні (23); V. Побутові (15); VI. Коляди, колядки, щедрівки (30); VII. Веснянки, гаїлки, купальні (23); VIII. Побутові, [тут – у значенні обжинкових] (6); IX. Заручальні, весільні, хрестильні (13); X. Жартівливі (5).

Зміст розділів українських народних пісень – ще одна особливість “Співаника”, зокрема, привертає увагу виокремлення обрядового фольклору (колядок і щедрівок, веснянок, гаївок і купальських пісень, весільних і хрестильних пісень тощо), відтак – велика кількість творів, призначених для жіночого хору. Добір пісень репрезентує більше чи менше різні регіони України. Як твердив З. Лисько у передмові до видання, народні пісні взяті “з різних сторін української землі, що своєю тематикою охоплюють усі ділянки, національного життя і можуть бути придатні для всяких нагод, свят та потреб”³³. Щоправда, автори збірника спеціально позначили тільки ті пісні, що походили із найцікавіших в музичному сенсі етнографічних теренів: Полісся та Лемківщини (всі опрацювання належать М. Колесі – авторів кількох циклів лемківських та поліських народних пісень), Гуцульщини та Закарпаття (в обробках М. Колеси і Н. Нижанківського).

Зовнішні ознаки видання передовсім впадають у вічі, якщо співставляти інші тогочасні українські галицькі нотодруки, в т. ч. й популярні співаники, та “Великий Співаник “Червоної Калини””: великий формат (350×250), зроблений на кшталт диригентської партитури, дуже чіткий друк, тверда обкладинка в кольоровому оформленні М. Бутовича*, на якій зображено козака-бандуриста в обрамленні орнаменту з переплетених гілок калини і мотивів української вишивки, з виразною перевагою червоних барв. Рецензент просвітянського часопису “Життя і Знання” В. Сімович писав, що це “розкішне видання [...], книжка, якої вже давно чекало наше громадянство, й передівсім наші хори, наші співочі товариства, читальняні співочі гуртки і – наші родини, що здавен-давна плекають спів”³⁴.

“Співаник” вийшов великим, навіть для сучасного українського нотодруку, накладом 3 000 примірників у друкарні “Бібльос” і належав до досить коштовних

³² Часткова втрата композиторського доробку вказаних митців згадана у відповідній літературі: *Барвінський В.* Коментований список творів (Замітки композитора) // Василь Барвінський. З музично-письменницької спадщини. Дослідження, публіцистика: Листи / упор. В. Грабовський. – Дрогобич: Коло, 2004. – С. 172; *Булка Ю.* Нестор Нижанківський. Життя і творчість. – Львів. Нью-Йорк, 1997. – С. 22; *Соневіцький І.* Композиторська спадщина Нестора Нижанківського // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Музикознавчої комісії. – Т. 226 – Львів, 1993. – С. 334. Все ж ця проблема потребує окремих ґрунтовних джерелознавчих досліджень спадщини українських галицьких композиторів.

³³ *Лисько З.* Наша дума, наша пісня не вмре, не загине... – С. 6.

* Автора оформлення ще й інших видань “Червоної Калини”, зокрема “Літопису Червоної Калини” й “Історичного Календаря-альманаху Червоної Калини”.

³⁴ *Вв.* [Василь Сімович] Великий Співаник “Червоної Калини” [...] // Життя і Знання. – 1937. – Ч. 7/8 (118/119). – С. 240.

видань (ціна одного примірника, яку подавало видавництво у відповідних анонсах, була 28,50 зл.³⁵).

Видавнича Кооператива “Червона Калина” і СУПром

У 1934 р. галицькі українці відзначали 20-ліття створення Легіону Українських Січових Стрільців, який став невід’ємною частиною всієї історії національно-визвольних змагань 1914–1920 рр. До цієї ювілейної дати Видавнича Кооператива “Червона Калина” запланувала кілька пам’ятних видань. Найважливішими проектами були опрацювання Альбому “Українські Січові Стрільці” (1935) із великою кількістю світлин воєнних часів та фундаментальної “Історії Легіону Українських Січових Стрільців” О. Думіна. Того ж року в листуванні Управи “Червоної Калини” і товариства “Українські Січові Стрільці ім. полк. Д. Вітовського” у Вінніпезі вперше згадано і про третій ювілейний видавничий проект, яким мав стати новий стрілецький співаник. Лист від 7 травня 1934 р. за підписом А. С. Брика і Д. Микитюка до Управи “Червоної Калини” в особі О. Навроцького засвідчує: “Радіємо цілим серцем, що наша гордість, рухлива “Ч.[ервона] К.[алина]”, випускає між українське громадянство у сім ювілейнім році УСС аж три свої цінні праці, а саме: альбом УСС, співаник УСС та історію УСС (письмівка наша – Н. К.)”³⁶. Судячи з цього листа, який, ймовірно, був реакцією на повідомлення про відповідні проекти видавництва, первісний задум “Співаника” виник не пізніше березня–квітня 1934 р. При тому, саме варіант стрілецької трилогії – альбом зі світлинами, пісні та історія воєнних дій Легіону УСС – найповніше фіксував пам’ятні події й надбання національно-визвольних змагань.

Впродовж грудня 1934 – першої половини 1935 р. видання стрілецького співаника обговорювали значно конкретніше: у листуванні Д. Микитюка й О. Навроцького йшла мова про перевидання чи здійснення другої редакції популярного збірника “Сурма”, виданого Видавничою Кооперативою “Червона Калина” ще 1922 р.³⁷ При тому, стрілецька репрезентація у Вінніпезі наполягала саме на виданні другого накладу “Сурми”, популярної серед канадських українців, без жодних змін і, зважаючи на можливі цензурні проблеми в умовах міжвоєнної Польщі, наполегливо пропонувала послуги місцевих видавництв Канади.

Коли саме виникла ідея видати стрілецький співаник у великому, навіть альбомному форматі, точно визначити складно. Найімовірніше, вона зародилася саме у видавництві десь упродовж весни–літа 1935 р., а поштовхом стала робота над ювілейним альбомом УСС зі світлинами. В листі “Червоної Калини” до Вінніпегу від 1 серпня того ж року знаходимо вже досить повний опис загального плану видання, який у багатьох рисах співпадає з концепцією “Великого Співаника “Червоної Калини””: “Прийміть до відома, що в тім вигляді не будемо друкувати співаника (йде мова про формат “Сурми”. – Н. К.) [...]. Має мати загальний вигляд стрілецький, але будуть в нім також пісні побутові і навіть колядки і щедрівки. Формат мало що менший від Альбому, обкладинка ладна з віньєтою тверда, в

³⁵ Літопис Червоної Калини. – 1937. – Ч. 6. – С. 25.

³⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (Далі – ЦДАЛ). – Ф. 316. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 5.

³⁷ Там само. – Арк. 36.

середині картини кольорові”³⁸. Цікаву інформацію подає автор цього ж листа далі: упорядником і редактором видання погодився стати відомий у Галичині та в українських емігрантських колах диригент Д. Котко. Жодних інших фактів та обставин причетності Д. Котка до реалізації “Великого Співанника “Червоної Калини” немає, як і незрозуміло хто ж далі відмовився від співпраці – сам Д. Котко чи видавництво. Вже восени того ж року “Червона Калина” активно контактувала щодо проєкту видання стрілецького співанника із З. Лиськом та Радою СУПром-у.

СУПром-івці від початків діяльності товариства, яка охоплювала неповних п’ять років, трактували нотне видавництво як дуже важливу сферу національної культури³⁹. Цілі музичного видавництва СУПром-у у своєму рефераті перед представниками кооперативних установ 1939 р підсумував Н. Нижанківський, виокремивши два напрями: “1) видавання творів педагогічного характеру – щоб наша молодь не була під виключним впливом духа чужої творчості; 2) видавати твори, які свідчили про наш *нинішній* рівень музичної творчості (підкреслення *Н. Н.*)”⁴⁰. З огляду на дуже обмежені фінансові ресурси товариства, як подав Н. Нижанківський, тільки одне видання було здійснене за кошти СУПром-у – цикл “Фортепіанні твори для молоді” Н. Нижанківського. Інші видання оплачували самі автори (солоспів “Не стій, вербо” З. Лиська і перший зошит збірки “Наше сонечко грає на фортеп’яні” В. Барвінського)⁴¹. Третя група видань була підготована у співпраці з різноманітними українськими установами – досить продуктивний варіант видавничої діяльності товариства з огляду на практичну відсутність його власних коштів. Члени СУПром-у в цьому випадку переважно опікувалися деталями концепції, змісту і редагуванням видань. Найбільшу кількість творів видали разом із “Народним Музичним Видавництвом” товариства “Просвіта”: це ціла низка хорів та оркестрових п’єс популярного характеру. Їх автори – Б. Кудрик (11, як правило, оркестрові), М. Колесса (4), В. Барвінський (3), Н. Нижанківський (3), А. Рудницький (2)⁴². Спільно з Українським Видавничим Інститутом СУПром реалізував “Диригентський Порадник” у редакції В. Витвицького – своєрідну енциклопедію порад для диригента хору.

“Великий Співанник “Червоної Калини”, опублікований під егідою Видавничої Кооперативи “Червона Калина”, став чи не найкращим нотним виданням, підготованим композиторською секцією СУПром-у. З огляду на декларовані цілі нотовидавничої діяльності “Союзу...”, користуючись означеннями Н. Нижанківського, він якнайкраще поєднував у собі “прикладну педагогічну” і “репрезентативну” функції⁴³.

У документах СУПром-у зберігся лист Видавничої Кооперативи “Червона Калина” із повідомленням про згоду З. Лиська почати роботу над співаником. Лист датується 19 жовтня 1935 р. і в ньому все ще йде мова про перевидання “Сурми”:

³⁸ ЦДІАЛ. – Ф. 316. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 53, 55.

³⁹ Книга Протоколів... – С. 74.

⁴⁰ ЛННБ, ВР. – Ф. 163. – Конс. 171/1. – П. 53. – Арк. 23.

⁴¹ Там само.

⁴² Товариство “Просвіта” у Львові. Показчик видань: 1868–1939 / ред. Л. П. Квятковська. – Львів, 1996. – С. 497–506.

⁴³ ЛННБ, ВР. – Ф. 163. – Конс. 171/1. – П. 53. – Арк. 31.

“Видавництво “Червона Калина” приступає до перевидання популярного збірника стрілецьких, воєнних та ін. пісень “Сурма”.

На впорядника і редактора цього видання запросили ми ВП П. Др. З. Лиська. Він дав вже свою засадничу згоду піднятися до праці. Просить лише повідомити про нашу пропозицію та його згоду Хв. Раду.

Це виконуємо [...]”⁴⁴.

Приписка на аркуші, ймовірно, рукою М. Колесси – секретаря композиторської секції СУПром-у, засвідчує, що вже 26 жовтня того ж року проєкт співаника обговорили на засіданні цієї секції. Цей факт підтверджує звіт із Перших загальних зборів від 9 грудня 1935 р.: на композиторській секції “обговорювано справу легких хорових творів на оригінальні гуцульські пісні, – і справу редакції видаваного “Червоної Калиною” великого збірника стрілецьких пісень, яку повірено на бажання видавництва “Червоної Калини” Зиновієві Лиськові”⁴⁵. У березні 1936 р. “Літопис Червоної Калини” подав анонс майбутнього нового видання без згадки про “Сурму”: “Йдучи на зустріч побажанням наших співацьких гуртків та хорів, а також усіх тих, що цікавляться рідною піснею, Вид-во “Червона Калина” почало друк Великого Співаника “Червоної Калини”⁴⁶.

Отже, робота над виданням “Співаника” тривала орієнтовно два роки і внесок З. Лиська в його остаточний вигляд, ймовірно, був дуже значний. Істотна різниця між “Сурмою” та “Великим Співаником “Червоної Калини” щодо мистецького змісту (жанрів пісень, їх кількості, авторів опрацювань), редакторської роботи та якості оформлення спричинила в результаті появу зовсім нового видання.

Штрихи до портрета редактора

Вибір керівництвом Видавничої Кооперативи “Червона Калина” З. Лиська редактором та упорядником “Співаника” не виглядає несподіванкою: український композитор своєрідного модерно-неофольклорного стилю⁴⁷, випускник Школи вищої композиторської майстерності у Празі, музикознавець, автор вже на той час “Музичного Словника” (Стрий, 1933), який демонструє один із перших зразків національної музичної термінології, та дослідження “Піонери музичного мистецтва у Галичині”, фрагменти якого публікувала тогочасна періодична преса (часописи “Наша Культура”, “Нові Шляхи”, “Життя і Знання”)⁴⁸, один із провідних членів-засновників СУПром-у. В надто лаконічному до сьогодні життєписі З. Лиська вказано, що під час Першої світової війни він – студент Львівського університету – був арештований росіянами та інтернований на Волинь, “де служить у штабній канцелярії російської армії. Після революції 1917 року Зиновій Лисько, вже як вільна людина, вступає добровольцем до української армії (в лави Січових Стрільців), з якими дійшов до Бродів, де потрапив у польський полон та табір

⁴⁴ ЛННБ, ВР – Ф. 163. – Конс. 171/3. – П. 53. – Арк. 19.

⁴⁵ Книга Протоколів... – С. 90.

⁴⁶ [Оголошення] // Літопис Червоної Калини. – 1936. – Ч. 3. – С. 25.

⁴⁷ Див. коротку характеристику творчості З. Лиська у В. Барвінського: *Барвінський В. Музика // Історія української культури / за ред. І. Крип’якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С. 643–644.*

⁴⁸ Сучасне видання згаданого дослідження З. Лиська – однієї з найкращих в джерелознавчому аспекті студій української галицької музичної культури XIX ст., за словами упорядників, є компіляцією різних варіантів рукопису та друкованих версій. Див. *Лисько З. Піонери музичного мистецтва в Галичині. – Львів; Нью-Йорк, 1994. – 144 с.*

полонених “Домб’є”. Школа УСС дала Лиськові не тільки міцний гарт патріота, а й щедрий ґрунт із стрілецькими піснями, які початкуючий музикант залюбки обробляє, а деякі komponує”⁴⁹.

Крім “Великого Співанника “Червоної Калини”, редакторський доробок З. Лиська охоплює: редагування часопису “Українська Музика” (1937–1939), де він був одним із авторів концепції журналу і головним редактором⁵⁰; збірника “Релігійні твори О. Кошиця” (1970), у якому вперше було опубліковано церковну музику знаменитого українського диригента і композитора, за оцінкою Р. Савицького-молодшого, ця праця “корисна не тільки для збереження цінної спадщини і творчих ідей геніального музики; його (З. Лиська. – Н. К.) редакція має для нас постійно актуальне значення, бо вможливує добре доповнення репертуару наших церковних хорів”⁵¹; врешті, 10-томової антології “Українські Народні Мелодії” (1964–1994; містить 11447 мелодій українських народних пісень) – найбільшої праці українського музикознавства та одного з “найбільших збірників у світовій літературі того роду”⁵². Усі перераховані праці можна без перебільшення назвати новаційними й унікальними.

Резонанс

“Співанник” вийшов із друку, найімовірніше, в межах травня – початку червня 1937 р. Повідомлення про це знаходимо на сторінках “Літопису Червоної Калини” за червень 1937 р. та у бібліографічному огляді часопису “Українська Книга”⁵³. Того ж 1937 р. в українській періодичній пресі з’явилося одразу ж декілька відгуків на вихід у світ “Великого Співанника “Червоної Калини”, які помістили “Діло” (автор Ф. Колесса⁵⁴), “Українська Музика” (автор В. Витвицький⁵⁵), “Назустріч” (автор О. Боднарівич⁵⁶), “Життя і Знання” (за підписом Вв. [Василь Сімович]⁵⁷, передруковано в американському часописі “Свобода”⁵⁸).

Один із перших відгуків і, ймовірно, найдокладніший з них, належить перу провідного українського фольклориста й композитора Ф. Колесси. Автор рецензії подав доволі об’ємний і ґрунтовний екскурс в історію жанру хорової обробки української пісні та її культивування у Галичині, акцентуючи окремо діяльність “Львівського Бояна” і своєрідні ознаки композиційного методу двох наддніпрянських композиторів – М. Лисенка та М. Леонтовича. Їх твори належали до часто виконуваних у Галичині, були для автора рецензії певним мистецьким ідеалом і в доволі значній кількості увійшли до “Співанника”. Привертає увагу ще і твердження

⁴⁹ *Сивошин В.* Один портрет з історії музичної культури Галичини... – С. 44.

⁵⁰ *Книга Протоколів...* – С. 108.

⁵¹ *Савицький-син Р.* Зіновій Лисько і його музикознавча діяльність... – С. 473.

⁵² Публікація томів “Українських Народних Мелодій” тривала після смерті З. Лиська. Див.: Там само. – С. 474.

⁵³ Бібліографія. Травень – Червень 1937 // *Українська Книга.* – 1937. – Ч. 7/8. – С. 188.

⁵⁴ *Колесса Ф.* [Рец.] “Великий Співанник “Червоної Калини”... – С. 13–14.

⁵⁵ *Витвицький В.* [Рец.] Великий Співанник “Червоної Калини”... – С. 99.

⁵⁶ *Боднарівич О.* [Рец.] Великий Співанник “Червоної Калини” // *Назустріч.* – 1937. – Ч. 16. – 15 серпня. – С. 5.

⁵⁷ *Вв. [Василь Сімович]* Великий Співанник “Червоної Калини” [...] // *Життя і Знання.* – 1937. – Ч. 7/8 (118/119). – С. 240.

⁵⁸ *Вв. [Василь Сімович]* Великий Співанник “Червоної Калини” [...] // *Свобода.* – 1937. – Ч. 171. – 26 липня. – С. 2.

Ф. Колесси стосовно ролі народної пісні в українській музичній творчості (влучне щодо характеристики напрямів розвитку національного музичного мистецтва межі XIX–XX ст.): “Коли приходить говорити про теперішній розвиток української хорової творчості, то тут-же треба зазначити, що вона в добрій половині спирається таки на народній пісні”⁵⁹.

Інші автори обробок зі “Співанника” згадані узагальнено як представники нового етапу розвитку української хорової музики, який ще потребуватиме осмислення й оцінки. З усіх постатей галицько-української музичної творчості Ф. Колесса виокремив тільки твори М. Гайворонського. Пояснення позиції рецензента знаходимо в одному з листів Ф. Колесси до композитора (жовтень 1937 р.): “При обговорюванні “Співанника Черв[оної] Калини” кермуєтесь об’єктивністю, я уважав моїм обов’язком згадати про Ваші стрілецькі пісні із признанням, яке Вам вповні належить, бо ж Ви і є основоположником цієї нової парості нашої пісенної творчості, що виросла на ґрунті, зрошеному кров’ю найкращих синів України”⁶⁰.

Цінність обговорюваної рецензії в об’єктивному та аналітичному погляді на редакторську роботу, звідси – зауваги, дві з яких автор подав у примітках:

- у змісті вказано тільки назви пісень, без авторів хорових опрацювань;
- за винятком окремих деталей з історії стрілецьких мелодій, у збірнику не зазначено джерел конкретних творів, часу їх написання та ін.

Підкреслимо наукову передбачливість Ф. Колесси: ця інформація справді була би значущою для джерельної фактології та науковості видання. Однак, дуже ймовірно, що авторам не стільки важливою була фіксація власних прізвищ і творчих здобутків, скільки вони прагнули максимально зібрати і впровадити у практику українських хорів золотий фонд стрілецької пісенності та утвердити нову естетику обробки народної пісні. Про це також вів мову Ф. Колесса у згаданій рецензії, підкреслюючи, що “Великий Співанник “Червоної Калини” приносить незвичайно цінний вклад у скарбницю української літератури, знаменує дійсну обнову нашого хорового репертуару... (письмівка автора. – Н. К.)”⁶¹. Зрештою, не випадково автори всіх згаданих рецензій спеціально зазначали факт співпраці молодих українських галицьких композиторів у створенні цієї антології. Зокрема, В. Витвицький твердив, що “ширші круги нашого співлюбивого громадянства матимуть тепер нагоду познайомитися з творчістю молодшої генерації українських композиторів, яка до цього часу знана була в нас мало”⁶².

Ще однією підставою для певної критики цього видання могли стати відредаговані відповідно до вимог цензури тексти окремих стрілецьких та історичних пісень: про це коротко згадано у передмові редактора⁶³. Одним із яскравих прикладів такої редакції є обробка історичної пісні В. Барвінського “Завзялися враги”, яка в ранньому варіанті початку 1920-х рр. відома під назвою “Завзялися ляшки”⁶⁴.

⁵⁹ Колесса Ф. [Рец.] “Великий Співанник “Червоної Калини”... – С. 13.

⁶⁰ Колесса К. Листування Михайла Гайворонського і Філарета Колесси // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1996. – Т. 232. Праці Музикознавчої комісії. – С. 307.

⁶¹ Колесса Ф. [Рец.] “Великий Співанник “Червоної Калини”... – С. 14.

⁶² Витвицький В. [Рец.] Великий Співанник “Червоної Калини”... – С. 99.

⁶³ Лисько З. Наша дума, наша пісня не вмре, не загине... – С. 6.

⁶⁴ Барвінський В. Коментований список творів (Замітки композитора) // Василь Барвінський. З музично-письменницької спадщини... – С. 150; Барвінський В. Завзялися ляшки. Чол. хор. партитура. – Львів: Підручна бібліотека товариства “Бандурист”, [б. р.]. – 2 с.

Очевидно, всі зазначені зауваги обговорювали й на засіданні композиторської секції СУПром-у. Про це свідчить відповідна згадка в рукописі “Звіту композиторської секції за діловий рік 1936/37”, який підготував, наймовірніше, голова цієї секції В. Барвінський: “І хоч як критично ми відносимося до того співанника, все таки він являєть ся подією непересічної ваги і виповняє бодай частинно прогалину в репертуарі наших хорів, які найдуть у тому співаннику доволі різнорідний матеріал так відносно змісту, як і стилю, більшої чи меншої приступности навіть для заавансованих взгл. сільських хорів”⁶⁵. Зрештою, вагоме, навіть глобальне значення “Співанника” не могли поставити під сумнів жодні часткові зауваги. Тому О. Боднарівич у своєму відгуці влучно сформулював мету “Великого Співанника “Червоної Калини”, який “не тільки служитиме всім нашим хорам, але буде й гарною настільною книгою у наших вітальнях, що репрезентуватиме нашу співоучу культуру. Воно добре мати завжди на очах наші національні культурні скарби. Нехай їх існування вбивається в нашу свідомість, щоб не ходили ми вічно бідні і принижені, але набиралися національної гордості”⁶⁶.

Отже, мистецькі й видавничі особливості “Великого Співанника “Червоної Калини” піднесли його понад звичний рівень українських галицьких нотодруків кінця XIX – першої половини XX ст., дозволяючи розглядати цей збірник як пам’ятне і важливе історико-культурне видання. Високу цінність змістової концепції та редакторського вирішення “Співанника” в контексті національної культурної спадщини можна продемонструвати кількома аспектами. Отже, “Великий Співанник “Червоної Калини” – це:

- узагальнення типового пісенного репертуару тогочасного галицько-українського суспільства;
- найповніше зібрання авторських опрацювань стрілецьких пісень літературного походження;
- репрезентативне в культурно-мистецькому та індивідуально-стилістичному аспекті видання творів українських галицьких композиторів у жанрі хорової обробки української пісні;
- зразкова добірка популярних у Галичині творів композиторів із Наддніпрянщини;
- унікальне для свого часу, з огляду на мистецький зміст і кількісні показники, видання музичних творів українських митців першої половини XX ст. (329 творів, 14 композиторів);
- значна колекція хорових творів тих українських композиторів, імена яких упродовж тривалого часу замовчувалися (В. Барвінський, Н. Нижанківський, З. Лисько, Б. Кудрик та ін.);
- актуальне, вагоме і для сучасних українських хорів джерело цікавих і своєрідних мистецьких композицій.

Повертаючись до стрілецької ювілейної трилогії видавництва “Червона Калина”, варто зазначити, що “Великий Співанник “Червоної Калини” став одним із найкоштовніших його видань (“Альбом УСС” та “Історія Легіону Українських Січових Стрільців” були майже вдвічі дешевшими). Формат великої

⁶⁵ ЛННБ, ВР. – Ф. 163, конс. 171/1, п. 53. – Арк. 1.

⁶⁶ Боднарівич О. [Рец.] Великий Співанник Червоної Калини... – С. 5.

нотної партитури у твердій обкладинці та її мистецьке оформлення М. Бутовича, редакторська робота З. Лиська, спрямована на введення у практику творчого доробку провідних тогочасних українських композиторів, роблять “Співанник” унікалом серед численних популярних пісенних видань для галицько-українських любителів співу.

У своїй передмові З. Лисько стверджував, що “співанник цей може і повинен стати підручною книгою кожного українського хору, – джерелом справжнього, здорового мистецтва, що має оживлювати, підбадьорювати і скріплювати українського Духа у днях зневіри, чи знесилення, в нестримнім гоні до сонця золотого...”⁶⁷. Сьогодні у книго- і нотозбірнях України та української діаспори можна, напевне, відшукати певну (дуже невелику) кількість примірників “Великого Співанника “Червоної Калини””. Однак, раритетність видання і, як наслідок, ускладнені можливості практичного вжитку, зовсім позбавляють його тих мистецьких і прикладних функцій в розвитку сучасної національної культури і самосвідомості українства, які первісно мали на меті автори, упорядники й видавці “Співанника”, позбавляють суспільство вагомої частки можливостей живого пісенного діалогу з минулим. Не випадково родина Колесів зберігала це видання до наших днів як велику цінність, а композитор (один із співавторів збірника), академік М. Колесса вважав його гордістю галичанства**.

Залишаючись своєрідним літописом і національною пам’яткою, “Співанник” вимагає репринтного видання. І це буде крок у відродженні української історичної та мистецької пам’яті. До речі, наш ювіляр, Б. Якимович, з допомогою друзів – братів Ігоря та Богдана Петрусів, позичивши оригінал “Великого Співанника...” у відомого львівського книгомана сл. п. Василя Стасини, наприкінці 80-х років ХХ ст. зробив “додатковий наклад” цієї книжки у кількості 10 примірників. Тодішні можливості копіювання були вкрай обмежені і небезпечні. Усе ж І. та Б. Петрусі розмножили книжку на апараті РЕМА (колір фарби – теракотовий). Розмір копій від оригіналу з технічних причин зменшено – 29 x 20 см після обрізу блоку. Інтролігатор Степан Ковалишин зробив гарну оправу з вишневого ледерину і тиснений один примірник зберігається сьогодні в ювіляра, один він позичив родичам (з поверненням, для подарунку відділові україніки ЛННБ ім. В. Стефаника), а інші розійшлися у світі.

⁶⁷ Лисько З. Наша дума, наша пісня не вмре, не загине... – С. 6.

* Крім двох екземплярів “Великого Співанника “Червоної Калини””, що зберігаються у відділах ЛННБ ім. В. Стефаника, спираючись на різні джерела, в тому числі й електронні бібліографічні покажчики та описи архівів, вкажемо ще на деякі його примірники, зокрема, у фондах Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, бібліотеки Наукового товариства імені Шевченка у США, архіву З. Лиська, що зберігається в Українському Науковому Інституті Гарвардського Університету.

** Ці факти авторові статті відомі з приватних розмов із музикознавцем Л. Назар.